

ցոյց տալով (եւ Փինն. ո նոյնպէս արմատաբնդարձակող հնդեւր. ո էր, Հման մի՛ Ամուս եղ. սեռ. ը) ուրիշ հնդեւր. *ԱօՏԳԻ(ՅՈՏ)-էն, հմմ. հայ. իւր եւ ոսի՛ օրկու բառերուուրեմն առաջինը ու արմատական ձայնաւորի վայ, միւսն ամրոշակես՝ նիւահայ. ո՛ ամենամեծ են:

(Հայունակից)

ՄԱՅԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

PAUL PEETERS, S.J., Une Passion arménienne des SS. Abdas, Hormisdas, Տահին (Suenes) et Benjamin. Bruxelles, J. Polleunes, 1909 (Extrait des Analecta Bollandiana, t. 28), p. 399—415.

Մեր Մատենագրութիւնը նաեւ Վկայաբանական բաժնով ճոխ է եւ հետաքրքրական. ունինք բազմաթիւ թարգմանուած վկայաբանութիւններ յունաբէնէ կամ ասորեբնէն, որուք թարգմանութեան հիմք ընտրուած հեազդյն բնագիրներու պատճառաւ շատ հողմանէ կը նպաստեն այսօր յունաբէն, ասորեբնէն, լատիններն եւն լեզուաւ գտնուած բազմափափի խմբագրութեանց մէջ հարազանագրութիւնը հնագյնն զանազանելու: Այս կարգի նշանակացից վկայաբանութիւններին մաս մը անգիրեն թարգմանութեամբ ծանօթացոցած է կոնկրի. մաս մ'ալ մկան է ծանօթացընել այժմ լատիններէն թարգմանութեամբ եւ գաղզ. ներածութեամբ յայսի հայերէնագէտ բոլլանիստան Պ. Peeters (տես իր մասին Հայ.՝ 1905 էջ 95): Պահմ առջեւ սիր ձեռքին ։ Արդայի եպիսկոպոսի եւ Որմզդանայ եւ Սարիի եւ Քենիամինի սարհաւագի վկայաբանութեան, լատիններէն թարգմանութիւն ընդդարձակ ներածութեամբ մը:

Հայերէն բնագիրն վկայաբանութեանս հրատարակուած է վենետիկ 1874ին ։ Վարչ եւ Վկայաբանութիւնք սրբոց, Հաւաքման մէջ (Հար. Ա. էջ 1—5), ապա հովապէս Համաձայն Միիթ. Հաւաքման Բ. Հաւաքմարի (Թ. 1014, գրուած 1210—1220ի մէջբը՝ ըստ Հ. Մ. Պատուրեանի, Հանդ. 1904, էջ 310), ուսկից օգտուած է արդէն 1811ին Հ. Մ. Աւգերեան իւր ։ Լիակատար Վարք եւ Վկայաբանութիւն սրբոց, բազմահատոր գործին մէջ (Հա. Բ. էջ 218—224): Օրինակ մ'ալ կը յիշուի Պարիս Ակդ. Մատենագրութեանի մէջ (Cod. Arm. 116,

թղ. 450բ—455, ԺԲ գարէ ըստ Maclear, Catalogue, p. 99): Յայսմասուններու մէջ աւանդուած է նոյնը կրծատաւալ (տպ. Կ. Պոլիս, 1834, Ա. էջ 131—132): Հայերէն թարգմանութիւնն թէ ինչ բնագրէ եւ նրա թարգմանուած է, ոչ ոք խնդիր ըրած է: Խնդիր չի վերցըներ թէ յունաբէնէ թարգմանութիւն մ'ունինք առջեւնիս. որ կ'երեւայ թէ հին է քան ծվ գարը, գոնէ դատելով լեզուէն որ հնութեան կնիք մ'ունի վրան. Այն պարագան որ թարգմանին առջեւ յունաբէն բնագրին մէջ Տաղոր կը շրջէ բիւզանդական արտասանութեամբ Ավ., փոխ. Սահի (պէտք է ըսել նաև որ այս կը դատուի Յայսմաւուքներու մէջ) կամ լւա եւս հնագյն Հանձնէ (Հման Հանձնէ իւն): Անձեւացեաց, Բիշ. 26. Հանձն Պատգամապան ջրապար Խորովու՝ 604ին. Աեր. 77—9, 92—9), ենթագրել կու տայ թէ թարգմանուած ըլպայ Ը—Թ գարուն մերձաւուրապէս: Դժուարին է որոշել թէ ինչ բնագրի վրայէն կատարուած է Հայերէն թարգմանութիւնն: Ցայսօր Հարազատ վկայաբանութիւնն պահուած կը կածուէր Թէոդորեան քով (Պատմ. Եկեղ. Ե. 39, Հրտ. Gaisfordի, Oxford, 1854, էջ 476—94). Եւ պէտք է ըսել թէ Հայերէն վկայաբանութիւնն յէական կը համաձայնի Թէոդորեան քայլ կը կամ կէտեր ալ յօրս կը չըլիք, չըլումնիր, որոնք ըստ P. Peetersի չեն կրնար պարզապէս Հայու մը կարկատանքն նկատուիլ. վասն զի ուրիշ հողմանէ կը համաձայնն ասորի հատակոտոններուն եւ Սուիդասայ ծանօթ օրինակին: Կնատելով այս ամենը Մեծ. թարգմանինց կը յանդի հու թէ հայ թարգմանինց ունեցած է առջեւը յունաբէն բնագրի մը, որ Հաւասարապէս աղբեր ծառայած է թէ Թէոդորեան կը ասորի հատակոտոններու: Այս շատ ուղիղ կ'երեւայ. բայց հայ բնագրին մէջ կէտ մը ուշագրութեան արժանի կը համարմէ: Հայ վկայաբանութեան մէջ բնիսինի բրանը գրուած է երկար աղօթք մը, որ կը պակի Թէոդորեան քով, այս տեղ թէեւ Peeters հնաւթեան եւ Հարազատութեան նկարգիր կը տեսնէ, բայց ըստ իս ամբողջապէս անհարազատ պէտք է համարիլ իրբեւ նոր յաւելուած: Հայ վարդապետ մը զետեղած է աղօթքը մասսկ իրեն հանպարզօրեայ գործառ թեամբ ծանօթ Պատգամապանութիւնն սրբոց, բազմահատոր գործին մէջ (Հա. Ակեննա, 1897) եւ մասամբ Աւելելու վայից վկայաբանութեանէն հատուածներ քաղելով. ահա օրինակի համար.

Վկայաբ. 4.

Հայր Տեղան մարդ Յիսուսի Քրիստոսի, Տէրդ եւ արդիշց անձնայն արքաթաց, որ առաջարկութիւնն ըլլիածնին նըրգիւ քա, զնառագոյթն եւ զնիարագիւ եռաթեան քա, որ կրէ զամենայն բանին զօրութեամբ իրագիւ, որ ենի եւ եզ յարգանց կուսիի կամաց քա, եւ մարդին զգեցաց Ծննդապէս եւ առանց կարծեաց, որ ի յերկիր երեսնցաւա եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ, եւ համապարհորդեցաց ընդ ամենայն մարմական կիր կենցաղցոյ եւ խաչի եւ մահու Համբերեաց, թաղցաւա եւ յարեաց, յաւուր իրորդի եւ համարձակ ու ուժեղ, Հայր յերինս, ու ը երդ յառաջ, եւ զուրդ Հաւանին վայելիւ եւ պարզաւուաց ընկած ուստաց յաշխարհ, ու ուժ ծանց զաւառաւծութիւն քա...:

Կմանութիւն մը, որ առանց տարակուսի
անդիտակցութեամբ յառաջացած է. եւ Ազօթ-
քին հնութիւնն, հարազատութիւնն երկրայ-
ան կ'ընէ:

Աւելի մեծ հատուած մը բառացի առած է Անեւելեան վկայից սոկեգարեան թարգմանութենէն (տար. Անեստ. 1854. Սպիրիր 1), Ըմալոնի աղօթքը, զոր կը դնենք հոս ի Համեմատութիւն:

Վկայագ. 4-5.

Ազակեմ՝ զբեկ, Տե՛
ի՞ւ եւ Աստված, ուու թէ
շառակ՝ զօր նեղեցի, զէ
ուու թառ թուու, ու եւ-
թին նեղեցի, ու ուու-
պառ եւ ուու-ու ելոյ եւ-
հանդեպոց, եւ ուու գ' եւ-
ուցի յանձնի, եւ ուու-
ուու պարունակ ճանաւրա-
գուած, եւ զարդ ենցեցո-
ւոց, զւուծնառա պեղեցի,
եւ պարապիտ որոց ուու-
ուու, զւուծնառա հաւա-
տացեցի, զւուծնառա ուու-
յալցի ի հայուսնենի, ուու
յու խոյցի՝ ի պէտ հասու-
ռան լոցի, եւ յու հուսի-
քայցի՝ ընոյ եւ ուուտեցի
ուուտեցի, եւ յու ընոյ

Պատարագամատոյց.

Եջ 126. Հայր Տեղան
բոյ եւ փրկչիդ Յիսուսի
քիառոսի . . . արարիչ . . .
Թնամի առաջանցու.

իշլ 132. (որ առաքեցիր եւ) ստեղծար ընդ մեջ Միահան Արդյունք գով ու որ լցուաց փառաց եւ նկարաց է Եւթիւնն քո, եւ կետ մենային բանի զաւրածան (Բ-Ն-Ն. Վ-Ռ-Մ-Ն-Հ-Կ) բոյ, որ մարդկի երես ու եւ ընդ մարդկան շրջեաւ, ի սաւր կու ու մարդացաւ. (ՎՃ. որ եկի կառ քո, եւ զգեցաւ մարդ յանաբառա կուսէն (Մունայ և Տանապահ հօրդեաց ու ամենայն կեր մարդացի կենացզայ) հմն. եւ 1) ...
իշլ 272. համբերաց աչի եւ մահու...
իշլ 285. ուստի ու ուրծարութիւն ու եւ վելու շահ շահու...

առանց տարակուսի
ջացած չէ. եւ Աղօթ-
տութիւնն երկրայա-

Վայք Արեւ . 39-40.

Տար 193; Տեր առա-
յու. Դաս թագավոր է
Բայ թագավոր... և ու-
ն առ և ու ու ու են
համեմաց. և ու և ե-
տ յանձնաբառ; Թագավոր
արքայի առաջնական ե-
ղանձնաբառ է առա-
յու ելեկաց առ, ուն-
առ ապահով, զիւ-
առ առքի առքի, զիւ-
առ վաստեց, զիւ-
առ առ առաջնական է առա-
յունիներ... Այս եռ ու-
ն առ առաջնական
այց, և ու ու համեմաց
այց եռ խորտես ուր-
բառ. Ես ենց օդին առ-
այց առաջնական առ ու
այց առաջնական առ ու

Վկայաբ. 4-5.

Ասով միանքամայն պարզուած կ'ըլլայ թէ
թէն վկայաբանութիւնս կրած է փոփոխու-
թ լնդօրինակողի ձեռքէն նոր յաւելուած-
վ: Թէ նման յաւելուած որիշ տեղիք ալ-
ուած է վկայաբանութեանս մէջ, զայն չեմ
իր: Peeteres իրաւոնք ունի ուրեմն մա-
սեր աղօթքս մէջ, որ չին աղբեր-
ւ վրայէն կցնցուած է, Չութեան նկարա-
կու տեսնէ:

Ղատիներէն Թարգմանութիւնն շատ ճիշդ
կը շնորհաւորենք Ահծ. Թարգմանչի հայե-
պիտութիւնը:

Դպրոց Բնական պատմու-

Դայլոց տարրական գպարոցների համար . Ա. Մամի,
և եւ Կենդանի. Տփ. Աղամենեանց. 1909 էլ 195:
Գիշն՝ 70 կ.

Աերջերս մեր մամուլին դուրս եկած դա-

իլքերու շարքին մէջ, կաթօներ, «չ ան-
ակ դիբը մը պիտի գրաւի և. Սարգառանի
կիրապարտ տարրական Մարտակազմու-
թը եւ կենդանաբանութիւնը՝ իւր համա-
կենքինով եւ արտաքինով։ Տարրական
սպահ մը պահանջքը մեծաւ մասամբ լիա-
զուացուցած է կազմողը։ Յաջող է յօ-
ածութիւնը, որ եւրապացի ոչ անվարկ
պատռամերու — ինչպիսի են Շայլ, Արգ-
եւ, Բենշտայն — չետեւող թեամբ կազ-
մուաց է պարզ է լիզուն, գեղեցիկ եւ գուայի-
թին պատռամածքը։ Ծաւալը (194 էշ)